

Európska únia
Európsky sociálny fond

KomPrax
Kompetencie pre prax

„Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“

NIE SME ZLÉ AJ MLADÉ ŽENY Z REEDUKAČNÝCH CENTIER MAJÚ SVOJE SNY

výskum

ÚVOD	3
1. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ	4
2. INFORMÁCIE O VÝSKUME ALEBO AKO SA TO VŠETKO VARILO	5
3. ŽIVOT ZA MÚRMI REEDUKAČNÉHO CENTRA A ŽIVOT PO JEHO OPUSTENÍ	6
4. NIEKOĽKO PRÍBEHOV	10
5. PRIESTOR NA ZMENY	12
6. POUŽITÁ LITERATÚRA	14
ZÁVER	17

ÚVOD

Jedným zo strategických cieľov štátnej politiky vo vzťahu k mládeži je inklúzia mladých ľudí s nedostatkom príležitostí. Do tejto skupiny patria aj mladí ľudia z reedukačných centier, ktorí sú oproti svojim rovesníkom veľakrát viacnásobne znevýhodnení.

Táto publikácia ponúka možnosť nahliadnuť do života mladých žien v reedukačných centrách a problémov, ktorým musia čeliť po ich opustení. Zároveň ponúka náčrt opatrení, ktoré by týmto mladým ženám mohli pomôcť pri riešení ich ťažkých životných situácií a štarte do života.

Publikácia vychádza z výskumu Životné dráhy mladých ľudí po odchode z reedukačných centier¹ realizovaného v rámci národného projektu KomPrax – Kompetencie pre prax, ktorý zabezpečuje IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže a je spolufinancovaný Európskym sociálnym fondom.

Realizáciu výskumu po odbornej stránke zabezpečili doc. PhDr. Ivan Lukšík, CSc., doc. PhDr. Albín Škoviera, CSc., Mgr. Ľubica Lukšíková a Mgr. Lucia Hargašová.

1 Komplexná správa z výskumu je zverejnená v Data archíve výskumu mládeže.
<http://www.iuventa.sk/sk/Vyskum-mladeze/Home.alej>

1. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Život mladých ľudí sa vyznačuje špecifickými charakteristikami. Vytvára sa najmä pod vplyvom kontextu dlhodobého inštitucionalizovaného vzdelávania. Tým, že sa predĺžil prechod mladých ľudí do sveta práce, ich životopisy sa individualizovali (Roberts, 1995) a tiež sa predĺžilo obdobie, v ktorom väčšinu času trávia so svojimi rovesníkmi v škole a mimo nej. Podľa Giddensa (Džambazovič, 1998) je štandardná životná dráha mladého človeka v súčasnosti vytváraná nekonečnou sériou osobných volieb. Heslom sa stáva, podľa Stafsenga (1995), žiť ako projekt, biografía sa už nepíše emocionálne, ale skôr kognitívne a kultúrne.

Výrazne odlišná je situácia mladých ľudí, ktorí časť svojho života strávili v podmienkach a prostredí reedukačného centra. Obmedzovaná sloboda, prísny režim, život s rovesníkmi poznamenanými delikvenciou, problémovým správaním a pod. vytvárajú veľmi špecifickú štartovaciu platformu do ďalšieho života. Ich sociálne väzby s pôvodným prostredím sú zväčša narušené, ich socio-ekonomická situácia je nevyhovujúca. Je to populácia mladých ľudí, ktorá je ohrozená viacerými rizikami (nezamestnanosť, kriminalita, obchodovanie s ľuďmi, užívanie návykových látok a pod.). Zahraničné štúdie (Wiesner, Kim, Capaldi, 2010) ako aj pozorovaná slovenská prax potvrdzujú existenciu týchto rizík u mladých ľudí, ktorí prežili časť svojho života v takýchto, alebo podobných inštitucionálnych podmienkach.

Odborníci identifikovali, že problémom reedukačných centier po roku 1989 je nedostatočné reflektovanie zmien na trhu práce, príprava mladých ľudí v profesiách s minimálnou možnosťou pracovného uplatnenia, aj keď podľa súčasnej platnej legislatívy by mali reedukačné centrá poskytovať deťom a mladým ľuďom do veku 18 rokov výchovu, vzdelávanie a prípravu na povolanie a opätovné začlenenie do pôvodného sociálneho prostredia (Škoviera, Pukančík, nepubl.). V niektorých reedukačných centrách sa realizovali programy prípravy na život v „civilnom“ živote (projekt PrevencieAD, projekt Perspektíva 3000 a pod.). V týchto programoch sa pracuje s prevenciou predpokladaných rizík, avšak neexistuje na Slovensku dobrá poznatková báza o živote týchto mladých ľudí v „civilnom“ živote, ktorá by slúžila ako spätná väzba pre lepšie nasmerovanie vzdelávacích programov a pre lepšie vzdelávanie pracovníkov týchto centier. Predpokladáme, že životné dráhy mnohých z týchto mladých ľudí prechádzajú viacerými ťažkými životnými situáciami. Otázne je, ako ich zvládajú a ako sa uplatňujú v pracovnom a sociálnom živote.

2. INFORMÁCIE O VÝSKUME

Ciele

Cieľom výskumu bolo zistiť, aké sú životné dráhy mladých ľudí po opustení reedukačných centier v horizonte 1 – 5 rokov a tiež zmapovať to, s akými ťažkými životnými situáciami sa stretávajú v priebehu začiatku svojej životnej kariéry, ako ich zvládajú, aké vlastné a vonkajšie zdroje a podporu pri tom využívajú. Výskumné zistenia majú prispieť k vytvoreniu efektívnych vzdelávacích programov a zlepšiť prípravu v reedukačných centrách.

Výskumné otázky

Výskum mal odpovedať na nasledovné otázky:

1. Aké sú životné dráhy mladých ľudí po opustení reedukačných centier v horizonte 1 – 5 rokov?
2. Ako si v priebehu svojich životných dráh budujú svoju pracovnú a partnerskú kariéru?
3. Ktoré sú pre nich sociálne blízke osoby, ktoré im pomáhajú zvládať ťažké životné situácie?
4. Ako si vytvárajú obranné a zvládacie stratégie, v ktorých situáciách dochádza k rezignácii a neadaptívnym stratégiám?
5. Ktoré inštitúcie im pomáhajú zvládať ťažké životné situácie?
6. Aké sú ich vzdelávacie potreby, najmä v oblasti zručností potrebných pre život, uplatnenia sa na trhu práce a vytvorenia si rodiny?

Predmet výskumu

Predmetom výskumu boli životné dráhy mladých ľudí vo veku 19 – 24 rokov, ktorí strávili istý čas v niektorom z reedukačných centier na Slovensku. Špeciálna pozornosť bola zameraná na to, ako v priebehu svojich životných dráh zvládajú ťažké životné situácie, ako ich to posilňuje (reziliencia), resp. oslabuje (neadaptívne stratégie), ako im k tomu ne/prispievajú nadobudnuté skúsenosti a zručnosti z reedukačných centier a ako sa uplatňujú, resp. aké problémy majú s uplatňovaním sa v pracovnom a sociálnom živote.

Výskumný postup a výskumná vzorka

Vo výskume bola využitá kvalitatívna metodológia a niektoré doplnujúce metódy. Základnou výskumnou metódou bolo pološtruktúrované interview.

Výskumnú vzorku tvorilo 18 mladých žien² vo veku 18 – 25 rokov, ktoré v minulosti strávili istý čas v niektorom z reedukačných centre na Slovensku. V reedukačnom centre, v ktorom mladé ženy z našej cieľovej skupiny strávili istý čas, sa uskutočnili 3 interview s vychovávateľkami, 1 interview s učiteľkou a s riaditeľom a 4 interview so súčasnými chovankami.

2 Do výskumu mali byť zaradení aj muži, keďže však získavanie kontaktov na nich bolo veľmi náročné a napokon aj málo úspešné (boli získaní len 3 muži na interview) pozornosť bola sústredená na ženy, ktoré strávili istý čas v jednom reedukačnom centre, ktoré sme tiež podrobili analýze.

3. ŽIVOT ZA MÚRMI REEDUKAČNÉHO CENTRA A ŽIVOT PO JEHO OPUSTENÍ

Život v reedukačnom centre

Život v reedukačnom centre môžeme priblížiť na základe pozorovania a rozhovorov s chovankami a personálom, vykonaných v jednom z reedukačných centier.

Organizácia času v reedukačnom centre má svoje pevné pravidlá, režim. Chovanky majú počas týždňa po škole vždy výchovnú činnosť a opakujúce sa aktivity: krúžky, voľná tribúna (na tribúne sa riešia požiadavky chovaniiek, hodnotenie správania chovaniiek), pracovná činnosť v areáli, nákupy v meste, generálne upratovanie, večerné komunity.

V centre funguje systém odmien a trestov, je potrebné dodržiavať stanovené pravidlá, za ich porušovanie sa chovankám strhávajú body. Za plusové body môžu získať vychádzky (bez doprovodu vychovávateľky), voľný deň, možnosť ísť raz za mesiac domov. Reedukačné centrum organizuje pre skupiny vzorných chovaniiek výlety, rekreačné pobyty a umožňuje im účasť na aktivitách mimo centra.

Peniaze sa chovankám spravujú na účtoch, peniaze majú z troch zdrojov – vreckové (vyplácané štátom, približne 26 EUR), zdroje od rodičov a zarobené z brigád. Potrebné financie na nákup dostávajú na základe schvaľovania a môžu byť použité len na schválené účely.

Chovanky nemôžu mať pri sebe mobily, ostré predmety ani žiletky. Na komunikáciu so zákonným zástupcom, resp. s blízkou osobou (výnimočne) môžu využívať erárny mobil raz do týždňa, faktúra sa potom rozpočíta na základe dĺžky trvania hovoru. Prístup na internet majú len v rámci školy, prístup na sociálne siete je zablokovaný. Všetky potrebné budovy (internát, škola, telocvičňa, jedáleň) sú v rámci jedného areálu.

Chovanky majú povinnosť navštevovať psychologičku, frekvencia návštev je stanovená na základe individuálnych potrieb. V centre majú dvoch kmeňových vychovávateľov, s ktorými riešia bežné problémy, ďalej psychologičku a jedného špeciálneho pedagóga, s ktorým majú terapie.

V centre funguje aj samotka, chovankyňa v nej môže byť max. 24 hodín. Samotka sa využíva len sporadicky a väčšinou len na pár hodín, keď má chovanka amok alebo iný ťažko zvládnuteľný stav.

V centre funguje študentská spoluspráva, chovanky majú možnosť predložiť svoje názory, nápady, pripomienky, ktoré prechádzajú schvaľovacím procesom. Za každú výchovnú skupinu je zodpovedná vedúca skupiny, ktorá je predĺženou rukou vychovávateľky.

Príprava na prechod a prechod do bežného života

Pozitívne stránky – čo získali

- Zvýšil sa záujem chovaniiek o čítanie, začali pravidelne navštevovať knižnicu.
- Získali pracovné návyky. *„Celý čas, ako som tam bola, presne rok aj dva mesiace som pracovala vo firme, vychovávateľia mi dali dôveru, takže som sama chodila do mesta do práce a vždy som sa v poriadku vrátila späť.“*
- Naučili sa disciplíne, rešpektovať pravidlá a zodpovednosti. *„Mne tam bolo dobre, oni tam mali taký režim, že síce nadávala som na to, plakávala som veľa, ale keď sa na to pozerám s odstupom času, bolo to pre mňa najlepšie riešenie...“* (bývalá chovankyňa)
- Mali možnosť získať výučný list v odbore pletiariky a šičky a študovať 1-ročný odbor textilná výroba (na úrovni rekvalifikačného kurzu).
- Získali hygienické návyky.
- Naučili sa upratovať.
- Mali možnosť zažiť iné vzorce správania.
- Možnosť poradiť sa s vychovávateľkou, ľudský prístup. *„Kašlala som na to, že nemám slobodu... veď som konečne mala lásku... radšej budem mať pár rokov obmedzenú slobodu, ako pokazený život... ja keby nejdem do ústavu, som teraz mŕtva alebo inak pokazená.“* (bývalá chovankyňa)
- Bola im poskytnutá pomoc pri hľadaní práce. *„Oni mi pomáhali postup, aký mám hľadať prácu a umožnili mi volať do zamestnania.“* „Pracovníčka z úradu práce pre všetky družičky vysvetľovala, na čo majú a nemajú nárok.“ (bývalé chovankyne)

Negatívne stránky

- Možnosti v rámci vzdelávania – dané odbory štúdia v rámci reedukačného centra neposkytujú dostatok možností na uplatnenie, chýba výučba cudzieho jazyka.
- Nespravodlivé bodovanie. *„Sú nespravodliví (vychovávateľky) v bodovaní. Potom si niektoré dievčatá povedia, že mesiac môžem robiť zle – fajčenie, úteky, nevracanie sa načas z dovolení. Ja som meškala 5 min., dostal som mínus 2, kamarátka z hodiny a tiež mínus dva. Niektoré baby si stoja zo svojím. Ak si povedia svoj názor, dopadnú ešte horšie, dostanú mínusové body, radšej byť ticho.“*
- Nedostatočná príprava na život po odchode z reedukačného centra, čo sa týka finančnej gramotnosti a prípravy na praktické situácie, ako napr. potreba prihlásiť sa do Sociálnej poisťovne, ako komunikovať s úradmi a čo všetko je potrebné si vybaviť, ako sa uchádzať o zamestnanie a pod. *„Rozprávajú sa s nami o tom, čo plánujeme vonku... nikdy nám však nepovedali, ako sa zahlásiť na úrad práce, nikdy sme to neriešili.“* (súčasná chovankyňa) „...aby si nás terapeut alebo pedagóg bral osobne, aspoň tie, čo mali nejakých 6 mesiacov do civilu, dá nám nejakú radu, lebo ak tam boli aj nejaké finančné pohyby, chcela si si niečo kúpiť, tak riaditeľ vybral nejaké peniaze z môjho konta, ale všetko, čo som ja robila, som len podpisovala.“ (bývalá chovankyňa)
- Nedostatočné vedenie k zodpovednosti a samostatnosti.
- Nedôvera a nechota zdôveriť sa s problémami psychológovi, ktorý je súčasťou centra.
- Nedostatočná pozornosť venovaná problematike návykových látok a sexuálnej výchovy. *„Keby aj v polepšovni trochu k tomu viedli, či už diskusné sedenia, a ešte by som chcela, aby chodili za nimi rozprávali im o drogách, aká je škodlivá prostitúcia, aby sa viac tomu venovali, bolo to tam veľmi slabo.“* (bývalá chovankyňa)
- Zaradenie dievčat s rôznym stupňom poškodenia (drogy, prostitúcia, záškoláctvo) v rámci tých istých skupín. *„Ma to tak lákalo, lebo v reedukačnom centre o tom rozprá-*

valí, že za vyskúšanie nič nedám, tak som vyskúšala, jedenkrát, druhýkrát, tretíkrát, išlo to tak so mnou mesiac a pol.“

Životné dráhy mladých ľudí po odchode z reedukačných centier

Celkovo bolo analyzovaných 16 životných dráh dievčat a mladých žien poopustení reedukačného centra, ich ťažké životné situácie a to, ako ich zvládli.

Často sa vyskytujúce znaky

- problém s návykovými látkami;
- skoré nájdenie si priateľa;
- problémové partnerské vzťahy;
- rozchody s partnermi;
- nestále zamestnania alebo striedanie zamestnaní, nezamestnanosť;
- neplánované tehotenstvo;
- starostlivosť o deti;
- pokračovanie v štúdiu;
- psychická labilita, ktorá vznikla pobytom vo viacerých výchovných centrách a ktorá ovplyvňuje súčasný život;
- absencia pracovných návykov;
- nízka finančná gramotnosť;
- nedostatky v bežnej starostlivosti o domácnosť.

Sociálne blízke osoby

- najmä partner – priateľ;
- priatelia;
- v niektorých prípadoch členovia pôvodnej rodiny alebo rodiny partnera;
- vychovávateľka (v ojedinelých prípadoch).

Positívne stratégie zvládania ťažkých životných situácií

- nájdenie si opory: priateľ, rodina, využívanie sociálnych sietí;
- zmena sociálnych sietí – v prípade, že sa tam berú návykové látky, zmena bydliska;
- liečba drogových závislostí;
- nájdenie zmyslu v rodine, v práci.

Negatívne stratégie zvládania ťažkých životných situácií

- prepadnutie návykovým látkam (spojené aj s delikvenciou a prostitúciou);
- budovanie neperspektívnych partnerských vzťahov, zlé rozchody s partnermi;
- neplánované tehotenstvo;
- zlé hospodárenie s financiami.

Inštitúcie, ktoré napomohli zvládať ťažké životné situácie

- úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v prípade vlastnej aktívnej komunikácie;
- pomoc od „Nadácie“;
- negatívna skúsenosť s krízovým centrom (zrejme aj problémy zo strany chovankyne).

Zhrnutie výsledkov

Výsledky výskumu ukázali viaceré pozitívne stránky pobytu dievčat v reedukačnom centre. Dievčatá v centre získajú pracovné návyky, vzdelanie s výučným listom, naučia sa disciplíne, pravidlám, starať sa o hygienu, upratovať si, oprat'. Niektoré z dievčat uvádzali, že sa naučili myslieť pozitívne, ovládať sa.

Na druhej strane výskum poukázal na viaceré možnosti zlepšenia, čo sa týka prípravy dievčat na život po odchode z centra. Slabou stránkou je príprava v oblasti finančnej gramotnosti a praktických záležitostí. Rezervy sa ukázali aj v oblasti vzdelávania, ktoré nie je dostatočne prepojené na potreby trhu, chýba vyučovanie cudzieho jazyka. Negatívny dopad má aj zaradenie chovankýň s rôznou diagnózou v rámci toho istého centra, resp. skupiny a nedostatočná drogová prevencia.

Z výskumu vyplýva, že chýba akákoľvek inštitúcia alebo cieleňé opatrenia na podporu chovankýň pri odchode z reedukačného centra.

4. NIEKOĽKO PRÍBEHOV

Na nasledovných stranách si môžete prečítať krátke zhrnutie životných príbehov niektorých dievčat a mladých žien z reedukačných centier.

Životná dráha KK: S dieťaťom, priateľom, bez práce a rodinnej opory.

Ako 14-ročná bola umiestnená v DC, kde bola pol roka a potom bola premiestnená do reedukačného centra, kde bola dva roky. Dôvodom umiestnenia v centrách bolo záškoláctvo, úteky z domu, ktorými sa snažila na seba upriamiť pozornosť rodičov, ktorí uprednostňovali brata. Pobyt v reedukačnom centre hodnotí veľmi pozitívne, dokončila si tam školu, mala tam blízke osoby, vychovávatelia aj učitelia k nej mali výborný prístup. Aj keď viaceré dievčatá v centre mali problém s drogami, ona drogy nikdy nebrala. V 17 rokoch sa vrátila domov, pracovala ako predavačka, po dvoch rokoch sa zoznámila so svojím priateľom, po roku otehotnela. Bývala u matky, ktorá ju prednedávnom vyhodila z bytu, kvôli tomu, že stratila prácu. Momentálne býva u priateľa. Budúcnosť veľmi neplánuje, chcela by si nájsť prácu, zabezpečiť domov pre syna.

„Keď sa mi blížil odchod z reedukačného centra, nevedela som, či sa mám tešiť alebo plakať. Boli to zmiešané pocity, ktoré nezažívam tak často. Mala som obavy, aké to bude na slobode, nevedela som, čo sa bude diať. Chcela som byť konečne doma, ale chcela som tam ešte ostať. V reedukačnom centre sú úžasní ľudia, čudujem sa, kde sa v nich brala tá trpezlivosť a toľko lásky. Viem, že takých ľudí už nikdy nestretnem!“

Životná dráha UU: S deťmi.

Do reedukačného centra sa dostala kvôli záškoláctvu, zaujímal sa len o diskotéky a kamarátov, majú na tom zásluhu aj rodičia, keďže sa veľmi o ňu nezaujímal. V reedukačnom centre sa jej narodil syn. Narodenie syna ovplyvnilo jej budúcnosť, dospelá, uvedomila si svoje chyby. Po odchode v 18 rokoch išla bývať k rodičom, zamestnala sa hneď po dvoch mesiacoch od odchodu, ale nakoľko sa zoznámila so svojím terajším manželom a do pol roka otehotnela, dostala ešte v skúšobnej lehote výpoveď a až do pôrodu bola nezamestnaná. V tom čase odišla bývať k manželovým rodičom. V súčasnosti je vydatá, majú tri deti, vlastný byt, je šťastná. V budúcnosti by chcela ísť pracovať, vychovávať deti.

„...som sa spoznala s manželom, s ktorým sme šťastní, všetko malo rýchly spád, po roku sme sa zasnúbili, šla som bývať k nim, on ešte býval s rodičmi, tak som otehotnela a ešte v ten istý rok sme sa vzali.“

Životná dráha PP: Problémové detstvo, drogy, tehotenstvo, teraz vydatá, čaká druhé dieťa.

Dôvodom, pre ktorý sa dostala do reedukačného centra, bolo problémové správanie, spôsobené čiastočne aj rozvodom rodičov, záškoláctvo, kradnutie. Najskôr bola na dobrovoľnom pobyte, to nepomohlo, dostala sa do reedukačného centra. Po odchode z reedukačného centra mala priateľa, pod vplyvom ktorého začala brať drogy, neplánovane otehotnela, doteraz je na materskej dovolenke, ďalšie deti už má s iným partnerom. Po odchode z reedukačného centra nikdy nepracovala. Svoj pobyt v reedukačnom centre vníma pozitívne, dokončila si tam školu, nadviazala nové vzťahy. V živote jej najviac pomohla matka a manžel.

„Chcela som ísť študovať za čašníčku, ale pri troch deťoch sa to nedá. No nie je čas, skáčem celý deň okolo detí, ja som rada, keď si večer ľahnem do postele.“

Životná dráha NN: Drogy, násilie, nevydarené partnerstvá a dokončovanie školy.

Do reedukačného centra sa dostala ako 16-ročná, našla si partiu, s ktorou začala drogovať, prestala chodiť do školy. V reedukačnom centre bola celkovo len tri mesiace, vtedy prerušila štúdium, učila sa za kaderničku. Nastúpila opäť do prvého ročníka, v škole mala problémy s majsterkou. Po roku odchodu z reedukačného centra mala byť opäť umiestnená do reedukačného centra na základe súdneho nariadenia, kvôli tomu, že na tri týždne zmizla. V tom čase sa však stalo, že ju jej priateľ predal do časti mesta známej kriminalitou. Potom sa jej podarilo utiecť, bolo zrušené aj súdne nariadenie pobytu v reedukačnom centre. Do dnešného dňa trvá vyšetrovanie kvôli únosu. Od tohto incidentu má trvalé následky, dva roky bola na PN, liečila sa u psychológa, doteraz chodí k psychiatrické, je na štvrtinovom invalidnom dôchodku. Začala opäť chodiť do školy, momentálne je v 3. ročníku. Po ôsmich mesiacoch od incidentu si našla priateľa, chodila s ním tri a pol roka, ale podviedol ju s kamarátkou z reedukačného centra. V živote jej pomáha rodina, hlavne matka, ale aj kamaráti. Pobyt v reedukačnom centre vníma v súčasnosti ako najlepšie riešenie, pomohol jej hlavne režimový systém, naučila sa dodržiavať pravidlá, vážiť si seba, rodinu. Plány do budúcnosti má: dokončiť si školu, dva roky robiť majsterku a potom ísť do zahraničia, kde má strýka, otvoriť si kaderníctvo.

„Ako som sa vrátila z reedukačného centra, sa to zmenilo určite, lebo som zmenila aj partiu, kamarátov, vrátila som sa vlastne k tým, s ktorými som vyrastala, s ktorými sa stretávam doteraz: To sú ešte zo škôlky, to my sme tu celé sídlisko, oni sú takí, že oni povedia pravdu, a keď som začala sa stretávať s tou partiou, oni mi hovorili, že to je zlá partia a ja ako som sa vrátila z reedukačného centra, som sa s nimi stretla, povedala som im, čo sa stalo vlastne, kde som bola a ako som na tom bola, a jednu vec si na nich vážim, že nemali žiadne výčitky, len mi povedali, tak si si zažila, čo si chcela zažiť, a si naspäť a stáli pri mne aj potom, ako ma ten chlap držal.“

Životná dráha MM: Život s problémovým otcom, pobyt v centrách, drogy a v súčasnosti život s priateľom.

Keď mala MM 5 rokov, zomrela jej matka. Vychovával ju otec, s ktorým mala problematický vzťah. Otec často striedal partnerky, s ktorými si MM nerozumela, a preto ju bil. MM začala porušovať pravidlá. So záškoláctvom a s drogami nemala problémy, iba jedenkrát sa v 13 rokoch opila. Otec ju dal najskôr do DC na tri mesiace, potom bola premiestnená do reedukačného centra, kde bola 2 roky a 9 mesiacov. Momentálne je vonku pol roka, po odchode pracovala v mäsiarstve, avšak pre nevyhovujúce platobné podmienky po 3 týždňoch odišla. Momentálne si prácu nehľadá, žije z peňazí z reedukačného centra a zo sirotského. Najväčšiu podporu má u priateľa, s ktorým je rok. Po príchode z reedukačného centra brala asi mesiac a pol pervitín. S otcom sa už dlhšie nekontaktuje. Od septembra 2013 by sa chcela ísť učiť za kuchárku.

„...kašľala som na to, že nemám slobodu...veď som konečne mala lásku... ja keby nejdem do ústavu, som teraz asi mŕtva alebo inak „pokazená“.“

5. PRIESTOR NA ZMENY

Na základe výskumu a identifikovaných potrieb prinášame nasledovné odporúčania pre zmeny v reedukačných centrách a výzvy pre oblasť práce s mládežou.

Reedukačné centrá

- Zaviesť vzdelávanie, ktoré zodpovedá súčasným potrebám trhu, umožniť nadobudnúť všeobecnejšie a pestrejšie vzdelanie. Zabezpečiť výučbu cudzieho jazyka a kurzy počítačových zručností.
- Zvážiť zaradenie dievčat s rôznymi problémami do rôznych skupín, aby sa predišlo prenosu zlých návykov a skúseností.
- Zaviesť viac športových činností.
- Zvážiť zabezpečenie externého psychológa, aby chovankyne nemali zábrany rozprávať o svojich problémoch.
- Dbáť na rovnaký prístup k chovankyniam v rámci centra. Venovať zvýšenú pozornosť (aj pozitívnu) tým, ktoré majú problémy (poradenské rozhovory s vychovateľkami a vychovávateľmi, psychoterapeutické sedenia, konzultácie s príbuznými). Vyhybať sa paušalizácii dievčat v negatívnom zmysle, t. j. všetky sú zlé.
- Zaviesť špeciálnu prípravu na život mimo centra. Dať dievčatám väčšie kompetencie, starať sa o bežné praktické veci, viaceré z nich uvádzali napr. hospodárenie s peniazmi, ale tiež kontakt s lekárom, poisťovňami, hľadanie si práce. V príprave je potrebné pracovať aj s plánmi a ašpiráciami dievčat do budúcnosti.
- Prehodnotiť a zlepšiť protidrogovú výchovu. Špeciálne by sa malo pracovať s tými dievčatami, ktoré mali predchádzajúce skúsenosti s návykovými látkami.
- Vzhľadom na problémy v partnerských vzťahoch a neplánované tehotenstvá, odporúčame skvalitniť sexuálnu a rodičovskú výchovu. Súčasťou takejto výchovy by mala byť prevencia rizikového sexuálneho správania.
- Odborní zamestnanci a zamestnankyne by sa mali zamerať na riešenie komplexnej životnej situácie dievčat, nie iba na ich pobyt v reedukačnom centre, ale aj v súvislosti s ich rodinnými pomermi.
- Zvážiť, nakoľko systém formálnych odmien nevedie k závislosti, predovšetkým na tých ľuďoch, ktorí predstavujú autoritu, čo obmedzuje vnútornú slobodu a zároveň dáva možnosť ich väčšej manipulácie. Striktný systém formálnych odmien môže tiež viesť k falošnej ilúzii, že za všetko budem aj v bežnom živote odmenená. Viaceré činnosti by mali byť považované za samozrejmé a odmenou dievčat by mal byť dobrý pocit, že ich vykonali, resp. uvedomili si, že majú prospech pre nich samotné.
- Zabezpečiť starostlivosť po odchode z centra, v rámci ktorej by sa udržoval aspoň základný odborný kontakt s dievčatami a pomoc pri riešení krízových situácií. Mohli by sa

zvážiť stretnutia personálu centra, resp. aj chovaniak s dievčatami, ktoré odišli z reedukačného centra, s cieľom sprostredkovania problémov, s ktorými sa stretávajú v bežnom živote.

Oblasť práce s mládežou

- Lepšia súčinnosť štátnych zariadení s mimovládny sektorom pôsobiacy v oblasti práce s mládežou. Na Slovensku existuje množstvo organizácií, ktoré majú dlhodobé skúsenosti s neformálnym vzdelávaním, dobrovoľníctvom, mobilitou mladých ľudí, preventívnymi programami a projektovou činnosťou. Spolupráca by mala smerovať k podpore účasti mladých ľudí z reedukačných zariadení na aktivitách v rámci práce s mládežou.
- Podpora medzinárodnej mobility prepojená s podporou vzdelávania v cudzom jazyku a programom zameraným na prevenciu rizík obchodovania s ľuďmi. Vycestovanie do inej krajiny môže byť veľakrát prelomovou skúsenosťou pre mladých ľudí. Okrem posilnenia jazykových zručností a motivácie učiť sa cudzie jazyky môže viesť k posilneniu sebadôvery, búraniu stereotypov a predsudkov, k spoznávaní nových kultúr a životných štýlov, rozšíreniu možností sebarealizácie.
- Podpora dobrovoľníckej činnosti v reedukačných centrách, či už ako príjemcov (napr. Big Brothers Big Sisters a iné.) alebo vykonávateľov dobrovoľníckych aktivít. Okrem získavania špecifických zručností a osobnostného rozvoja by mladí ľudia mali možnosť spoznať iné životné štýly, možnosti zmysluplného trávenia voľného času, začleniť sa a rozšíriť si sociálne siete (Socialia 2007, Alžbeta Brozmanová Gregorová, 2008).
- Podpora ďalšieho vzdelávania zamestnancov reedukačných centier a prenosu príkladov dobrej praxe zo zahraničia, napr. v rámci preventívnych dobrovoľníckych programov, dobrovoľnícky program LATA realizovaný v Českej republike pod vedením O. Matouška (Socialia 2007, Alžbeta Brozmanová Gregorová, 2008).
- Podpora neformálneho vzdelávania s cieľom rozvoja kľúčových kompetencií potrebných pre osobný rozvoj, zapojenie sa do spoločnosti a úspešnú zamestnateľnosť. V reedukačných centrách by nemali chýbať aktivity v rámci neformálneho vzdelávania ako doplnok k voľnočasovým a športovým aktivitám.
- Zabezpečiť spoluprácu so zamestnávateľmi a personálnymi agentúrami a umožniť mladým ľuďom z reedukačných centier vykonávať stáže a exkurzie vo firmách, zúčastňovať sa prezentácií a workshopov zameraných na možnosti na pracovnom trhu a praktických zručností potrebných pri uchádzaní sa o zamestnanie.

6. POUŽITÁ LITERATÚRA

BARBAROTTO, M., ZANUSO, R. et al. 2010. Guidelines, Life after institutional care, Equal opportunities and social inclusion for young people: identification and promotion of best practices. Milano: AiBi, Synergia, 2010.

BAUMGARTNER, F. BAČOVÁ, V. 1995. Sociálnopsychologické súvislosti preferovania stratégií zvládania ťažkostí. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 30, 1, 1995, s. 63 – 67.

CARVER, C. S., SCHEIER, M. F., WEINTRAUB, J. K. 1989. Assessing coping strategies: A theoretically based approach. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 1989. 56, 267 – 283 s.

ČÁP, J., DYTRYCH, Z. 1968. Utváření osobnosti v náročných životných situáciách. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. 118 s.

DŽAMBAZOVIČ, R. 1998. Nové možnosti interpretácie mládežníckej subkultúry. *Mládež a spoločnosť*, 1998, 4, s. 23 – 29.

EUROCHILD 2010. Children in alternative care – National surveys. 2nd edition. Brussel: Eurochild, 2010.

FILADELFIOVÁ, J. et al. 2000. Problém odchodu mladých ľudí z domova [online]. S.P.A.C.E., 2000. [citované 31. 10. 2011] Dostupné na: <http://www.nspace.sk/doc/proj2000_5.pdf>

JACELON, C. S. 1997. The trait and process of resilience. *Journal of Advanced Nursing*, 1997, 25, 1, pp. 123–129.

GURALNICK, M., HAMMOND, M., NEVILE, B., et al. 2008. The relationship between sources and functions of social support and dimensions of child- and parent-related stress. In: *Journal of Intellectual disability research*. 2008, 52, 1, pp. 1138 – 1154.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. 2000. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303X.

HAŠTO, J.: *Vztáhová väzba, ku koreňom lásky a úzkosti*. Trenčín: Vydavateľstvo F, 2005, ISBN 80-88952-28-X.

HOŠEK, V. 1997. *Psychologie odolnosti*. Praha: Karolinum. 1997. ISBN 80-7066-976-4.

JACKSON, S. 2010. Moving on from care, staying in education, new findings from the YIP-PEE project. In: „I matter“ Preparation for independent living, briefing paper 2. Innsbruck: SOS Children s Villages International, 2010, pp. 4 – 7.

JUNKOVÁ, V. 2001. Zvládání zátěžových situací ve skupině. In: Výrost, J., Slaměník, I., Komárková, R. (Eds.). *Aplikovaná sociální psychologie III. Sociálnopsychologický výcvik*. 1. vyd. (s. 94 – 98). Praha: Grada. 2001. 224 s. ISBN 80-247-0180-4.

KOMÁRIK, E. 2010. Reziliencia v kontexte života. In KOMÁRIK, Emil et al. Kontexty reziliencie. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2010. s. 9 – 20. ISBN 978-80-8924-53-7.

KOŠČ, M., KICZKO, L. et al. 1997. Slovník spoločenských vied. Bratislava: SPN, 1997, 80-08-02592-1.

KŘIVOHLAVÝ, J. 2001. Psychologie zdraví. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 279 s.

KŘIVOHLAVÝ, J. 1994. Jak zvládat stres. Praha: Grada Avicenum, 1994.

LAZARUS, R. S. 1966. Psychological stress and the coping process. New York: McGraw Hill. 1966.

LOVAŠ, L., VÝROST, J. (Eds.) 1997. Stratégie správania v náročných životných situáciách. Košice: Spoločenský ústav SAV. 1997. 128 s. ISBN 80-96762-1-7.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. 1994. Děti, rodina a stres. 1. vyd. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X.

MEDVEĐOVÁ, Ľ. 2000. Školská úspešnosť verzus zvládanie stresu u pubescentov. In: Zvládanie psychickej záťaže a stresu. Bratislava: MO SR, 2000. 249-254 s.

NOVOTNÝ, Ján. Obraz resilience adolescentů v prostředí ústavní péče [online]. 2008. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2008. 142 s. Rigorózní práce. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Dostupné z <http://theses.cz/id/ane6u8/>

PEARLIN, L. I., SCHOOLER, C. 1997. The structure of coping. Journal of Health and Social Behavior, 19, 1978, pp. 2 – 21.

PUTMAN, S. 2009. The Monsters in My Head: Posttraumatic Stress Disorder and the Child Survivor of Sexual Abuse. In: Journal of Counseling and development, 87, 1, 2009, pp. 80 – 89.

ROBERTS, K. Individualizácia a ohrozenie mládeže v Európe. 1995. In: L. Macháček (Ed.): Individualizácia mládeže a modernizácia spoločnosti. Bratislava: SÚ SAV, 1995, s. 45 – 57.

SLANINOVÁ, M. 2009. Možnosti výchovného poradenstva vo včasnej intervencii pri podpore reziliencie u rodín detí so znevýhodnením. In: STUPKOVÁ, M. et al. Psychosociálna rehabilitácia v teórii a v praxi. Bratislava: Univerzita Komenského, 2009. s. 73 – 82. ISBN 978-80-223-2600-1.

SOCIALIA 2007. Prevencia sociálnopatologických javov u detí, mládeže a dospelých. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2008. ISBN 978-80-8083-595-8.

SOS-KINDERDORF INTERNATIONAL, 2007. Quality Children Standards for out-of-home child care in Europe. An initiative by FICE, IFCO and SOS Children's Villages. SOS-Kinderdorf International, Innsbruck: Austria, 2007.

STAFSENG, O. 1995. Kritika vágných teórií o postmodernosti a mládeži. In: L. Macháček (Ed.). Individualizácia mládeže a modernizácia spoločnosti. Bratislava: SÚ SAV, 1995, s. 7 – 22.

ŠVIHELOVÁ, D. 2004. Sexuálne biografie mužov a žien generácie sexuálneho sebaopotvrdenia. In: Zdravie, morálka a identita adolescentov. Zborník vedeckých príspevkov. Nitra: FSVaZ UKF, 2004, s. 35 – 48.

ŠKOVIERA, A., PUKANČÍK, M. Kultúra špeciálnych výchovných zariadení. In: LUKŠÍK, I., (Ed.), ŠKOVIERA, A., PUKANČÍK, M., SVETLÍKOVÁ, J., FÜLÖPOVÁ, E., LEMEŠOVÁ, M., SMETANOVÁ, D. 2012. Kultúra škôl a výchovných zariadení. UK: Bratislava. 2012.

ŠOLCOVÁ, I. 2009. Vývoj resilience v detsťví a dospelosti. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. 102 s. ISBN 978-80-247-2974-3.

UNGAR, M. 2006. Strengths-based Counselling with At-risk Youth. Toronto: Corwin Press. 144 s. ISBN 9781412928205.

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI, PEDAGOGICKÁ FAKULTA, Socialia 2007. Prevencia sociálnopatologických javov u detí, mládeže a dospelých.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., 2001. Aplikovaná sociální psychologie II. Praha: Grada 2001.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., (Eds.), 1997. Sociální psychologie. Učebnica. Praha: ISV, 1997.

WAGNILD, G. M., YOUNG, H. M. 1993. The Resilience Scale (RS). In: Literature Review of Koncept. Psychological Resiliency. Toronto: Defence R&D Canada, pp. 64-67.

WIESNER, M., KIM, H. K., CAPALDI, D. M. History of Juvenile Arrests and Vocational Career Outcomes for At-Risk Young Men. Journal of Research in Crime and Delinquency. 47, 1, pp. 91-117.

ZÁVER

Dievčatá a mladé ženy z reedukačných centier čelia problémom ako nezamestnanosť, slabé sociálne a ekonomické zázemie, psychosociálne problémy, nízka vzdelanostná úroveň a nedostatočne rozvinuté mäkké zručnosti. Viaceré z pomenovaných problémov je možné riešiť aktivitami v oblasti práce s mládežou a inklúziou týchto mladých ľudí do aktivít, ktoré sú pre väčšinu mladých ľudí bežne dostupné.

Sny dievčat z reedukačných domovov sú veľakrát jednoduché. Mať rodinu a prácu. Pred oblasťou práce s mládežou stojí ďalšia výzva. Reagovať na potreby tejto špecifickej skupiny mladých ľudí, otvárať im ďalšie možnosti a pomáhať im tak rozvíjať a naplňovať svoje sny.

POZNÁMKY

POĎAKOVANIE

Táto publikácia bola vytvorená na základe výskumu „Životné dráhy mladých ľudí po odchode z reedukačných centier – uplatnenie sa v živote a stratégie zvládania ťažkých životných situácií.“ Za odbornú stránku výskumu zodpovedali doc. PhDr. Ivan Lukšík, CSc., doc. PhDr. Albín Škoviera, CSc., Mgr. Ľubica Lukšíková a Mgr. Lucia Hargašová, ktorým touto cestou ďakujeme za spoluprácu.

Názov:	Nie sme zlé: Aj mladé ženy z reedukačných centier majú svoje sny
Zostavovateľka:	Mgr. Lucia Király Csajka
Jazyková korektúra:	Mgr. Mária Berdisová
Vydavateľ:	IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže
Grafika:	VAV & ROSSI, s.r.o.
Tlač:	DOLIS, s.r.o.
Rok vydania:	2013
Náklad:	2 000 ks
ISBN:	978-80-8072-130-5

IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže je príspevková organizácia priamo riadená Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR. Pripravuje a riadi množstvo zaujímavých programov a projektov pre mladých ľudí, pracovníkov s mládežou a ľudí zodpovedných za mládežnícku politiku. Snaží sa o to, aby mladí ľudia poznali svoje možnosti, boli aktívni a pracovali na sebe tak, aby boli raz úspešní a uplatnili sa na trhu práce. IUVENTA vychováva mládež k ľudským právam, podporuje rozvoj dobrovoľníctva, vzdelávacie programy a tiež mladé talenty.

IUVENTA je realizátorom národných projektov v oblasti práce s mládežou KomPrax – Kompetencie pre prax a Praktik – Praktické zručnosti cez neformálne vzdelávanie v práci s mládežou, ktoré sú podporené z Európskeho sociálneho fondu. Zároveň administruje Programy finančnej podpory aktivít detí a mládeže MŠVVaŠ SR ADAM, je národnou agentúrou programu EÚ Mládež v akcii a národným partnerom európskej informačnej siete pre mládež Eurodesk.

Kontakt: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže
Búdková 2
SK-811 04 Bratislava 1
tel.: (421-2) 59 29 61 12
fax: (421-2) 59 29 61 23
e-mail: iuventa@iuventa.sk
web: www.iuventa.sk
www.facebook.com/iuventa

